

GS.TS. PHẠM QUANG PHAN - PGS.TS. AN NHƯ HẢI

GIÁO TRÌNH LỊCH SỬ CÁC HỌC THUYẾT KINH TẾ

NHÀ XUẤT BẢN GIÁO DỤC VIỆT NAM

GS.TS. PHẠM QUANG PHAN – PGS.TS. AN NHƯ HẢI

GIÁO TRÌNH
LỊCH SỬ CÁC HỌC THUYẾT
KINH TẾ

(Tái bản lần thứ nhất)

NHÀ XUẤT BẢN GIÁO DỤC VIỆT NAM

**Công ty cổ phần Sách Đại học - Dạy nghề – Nhà xuất bản Giáo dục Việt Nam
giữ quyền công bố tác phẩm.**

14 – 2011/CXB/304 – 2075/GD

Mã số : 7L229y1 – DAI

LỜI NÓI ĐẦU

Trong hệ thống giáo dục và đào tạo quốc dân về lĩnh vực kinh tế, *Lịch sử các học thuyết kinh tế* là một môn khoa học giữ vị trí quan trọng. Nội dung của nó bàn luận về những nhận thức và cách giải quyết các vấn đề đặt ra đối với các nền kinh tế trong các giai đoạn phát triển của lịch sử. Thực tế cho thấy, mỗi học thuyết kinh tế đều mang dấu ấn của một thời kỳ phát triển nhất định và là bằng chứng về sự hiểu biết, sáng tạo của con người trong hoạt động kinh tế. Mặc dù thời gian đã trôi qua, có những tư tưởng kinh tế mà người đề xướng ra nó không còn nữa, nhưng học thuyết của họ vẫn còn nguyên sức sống, vẫn tồn tại bền vững, lâu dài trong những nguyên lý khoa học. Sẽ là chưa đầy đủ nếu việc đào tạo các chuyên gia kinh tế và quản trị kinh doanh lại không đề cập tới hoặc chưa thật sự coi trọng việc nắm vững hệ thống kiến thức của môn *Lịch sử các học thuyết kinh tế*.

Để đáp ứng nhu cầu tìm hiểu, nghiên cứu và học tập môn *Lịch sử các học thuyết kinh tế* ở các trường đại học và cao đẳng trong cả nước, Nhà xuất bản Giáo dục Việt Nam tổ chức biên soạn cuốn ***“Lịch sử các học thuyết kinh tế”***. Cuốn sách bao gồm 12 chương, được kết cấu theo logic phát triển các tư tưởng kinh tế, bằng việc giới thiệu những học thuyết kinh tế cơ bản qua các thời đại lịch sử từ quá trình phát sinh, phát triển, đến quá trình đấu tranh và thay thế lẫn nhau giữa các học thuyết kinh tế từ trước tới nay. Qua đó, giúp cho sinh viên các trường đại học và cao đẳng khối ngành Kinh tế và quản trị kinh doanh nâng cao năng lực tư duy kinh tế, kỹ năng phương pháp tiếp cận với các học thuyết mới, kỹ năng phân tích, đánh giá, phê phán và có sự vận dụng phù hợp vào nghiên cứu và hoạt động thực tiễn.

Cuốn sách do GS.TS. Phạm Quang Phan và PGS.TS. An Như Hải là người có nhiều năm nghiên cứu và giảng dạy trong các trường Đại học và Học viện. Chúng tôi xin bày tỏ lòng biết ơn đến các nhà khoa học và nhà giáo: PGS.TS. Nguyễn Thị Thơm, PGS.TS. Trần Quang Lâm và PGS.TS. Tô Đức Hạnh đã có nhiều ý kiến quý báu trong quá trình biên soạn cuốn giáo trình này.

Mặc dù các tác giả đã có nhiều cố gắng, song cuốn sách không tránh khỏi những thiếu sót. Chúng tôi rất mong bạn đọc góp ý để lần tái bản sau nội dung cuốn sách có chất lượng cao hơn. Các ý kiến đóng góp xin gửi về Công ty cổ phần Sách Đại học – Dạy nghề – Nhà xuất bản Giáo dục Việt Nam, 25 Hàn Thuyên, Hà Nội.

CÁC TÁC GIẢ

Chương 1

ĐỐI TƯỢNG VÀ PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU MÔN LỊCH SỬ CÁC HỌC THUYẾT KINH TẾ

Giới thiệu

Từ thời công xã nguyên thủy, con người đã hoạt động sản xuất để sáng tạo ra của cải vật chất nhằm đáp ứng nhu cầu của mình. Sự ra đời và phát triển hoạt động sản xuất của xã hội loài người đã thúc đẩy sự ra đời và thay đổi các nhận thức về lĩnh vực kinh tế.

Theo tiến trình phát triển của lịch sử, con người đã đưa vào sử dụng thuật ngữ “*kinh tế*” để khám phá và truyền bá tri thức kinh tế của mình. Xenophon – nhà tư tưởng nghiên cứu kinh tế dần dần có tính chất hệ thống. Đến nay, đã có nhiều nhà kinh tế với nhiều di sản khoa học được để lại. Đó là những bằng chứng khoa học về sự hiểu biết, sáng tạo của con người trong hoạt động kinh tế. Để cung cấp một cách có hệ thống các bằng chứng khoa học này từ trước tới nay, môn Lịch sử các học thuyết kinh tế ra đời.

Trong chương này, chúng ta sẽ nghiên cứu về đối tượng, phương pháp và ý nghĩa của việc nghiên cứu môn Lịch sử các học thuyết kinh tế.

I- ĐỐI TƯỢNG NGHIÊN CỨU

Mỗi khoa học đều có đối tượng nghiên cứu của nó. *Lịch sử các học thuyết kinh tế là môn khoa học xã hội nghiên cứu hệ thống các quan điểm về kinh tế của các giai cấp, các trường phái trong các hình thái kinh tế – xã hội trong lịch sử.* Nghĩa là, đối tượng nghiên cứu của lịch sử các học thuyết kinh tế là toàn bộ các học thuyết kinh tế kể từ khi ra đời học thuyết đầu tiên cho tới ngày nay. Nó bao gồm các quan điểm kinh tế đã được hình thành gắn với từng giai đoạn lịch sử nhất định. Nó là tổng hợp

những tri thức có tính hệ thống về kinh tế nhằm giải thích thực chất các hiện tượng, quá trình kinh tế, có mối quan hệ phụ thuộc lẫn nhau và phản ánh các quan hệ sản xuất vào ý thức xã hội.

Cần có sự phân biệt môn *Lịch sử các học thuyết kinh tế* với môn *Lịch sử tư tưởng kinh tế*. Nếu lịch sử tư tưởng kinh tế lấy đối tượng nghiên cứu là các quan điểm kinh tế kể cả thành văn và không thành văn, kể cả có hệ thống và không có hệ thống mà nhân loại đã sáng tạo ra theo tiến trình lịch sử phát triển kinh tế xã hội từ xưa tới nay, thì lịch sử các học thuyết kinh tế tuy vẫn tuân theo tiến trình lịch sử như trên nhưng nó chỉ nghiên cứu những quan điểm kinh tế có tính hệ thống được ghi thành văn của các giai cấp, các trường phái lý thuyết. Thực tế đã có lịch sử tư tưởng kinh tế của thế giới cổ đại, có tư tưởng kinh tế thời trung cổ và có tư tưởng kinh tế thời phương thức sản xuất tư bản chủ nghĩa... Nhưng học thuyết kinh tế chỉ được ra đời và phát triển kể từ khi nảy sinh các quan hệ kinh tế tư bản chủ nghĩa. Điều này cho thấy đối tượng nghiên cứu của lịch sử các học thuyết kinh tế chỉ là một bộ phận cấu thành trong đối tượng nghiên cứu lịch sử tư tưởng kinh tế.

Ngoài đối tượng nghiên cứu là hệ thống các quan điểm kinh tế của các nhà tư tưởng thuộc lĩnh vực kinh tế chính trị học, lịch sử các học thuyết kinh tế còn nghiên cứu hệ thống các quan điểm kinh tế của các nhà tư tưởng không liên quan đến các vấn đề kinh tế chính trị. Nếu lịch sử kinh tế chính trị lấy đối tượng nghiên cứu là hệ thống các quan điểm kinh tế của các giai cấp trong lịch sử, thì lịch sử các học thuyết kinh tế không chỉ nghiên cứu đối tượng như trên mà còn nghiên cứu hệ thống quan điểm kinh tế của các trường phái.

Lịch sử các học thuyết kinh tế có quan hệ với nhiều môn khoa học, điển hình là:

– Môn *Lịch sử kinh tế*. Mối quan hệ giữa lịch sử các học thuyết kinh tế với lịch sử kinh tế là mối quan hệ giữa cái trừu tượng và cái cụ thể. Nếu *lịch sử kinh tế* nghiên cứu về hoạt động thực tiễn kinh tế – xã hội của con người trong các giai đoạn phát triển riêng biệt của các phương thức sản xuất xã hội ở trong các nước khác nhau, thì *lịch sử các học thuyết kinh tế* nghiên cứu hệ thống các quan điểm về kinh tế làm cơ sở lý thuyết

cho các hoạt động thực tiễn đó. Lịch sử kinh tế là tiêu chuẩn để đánh giá tính khoa học và thực tiễn của học thuyết kinh tế mà các tác giả và trường phái kinh tế sáng tạo ra.

– Lịch sử các học thuyết kinh tế còn có mối quan hệ chặt chẽ với các môn khoa học kinh tế chuyên ngành (nông nghiệp, công nghiệp, dịch vụ, tài chính, tiền tệ...), nhưng nó không chú trọng nghiên cứu các khía cạnh về tổ chức và quản lý, mà chỉ nghiên cứu lịch sử hình thành và phát triển của lý thuyết do các nhà kinh tế sáng tạo trong lịch sử để giải quyết các nhiệm vụ kinh tế nêu trên.

Nhiệm vụ nghiên cứu của lịch sử các học thuyết kinh tế là phản ánh sự ra đời và phát triển của các học thuyết kinh tế một cách khoa học và trung thực, tìm ra những đặc điểm và nội dung chủ yếu của từng học thuyết kinh tế; trên cơ sở đó chỉ ra những cống hiến, những giá trị khoa học và phê phán có tính lịch sử những hạn chế của các đại biểu, các trường phái lý thuyết kinh tế.

II– PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU

Lịch sử các học thuyết kinh tế sử dụng các phương pháp nghiên cứu chủ yếu sau đây:

– *Phương pháp duy vật biện chứng*: nghiên cứu lịch sử các học thuyết kinh tế trong mối liên hệ phổ biến, những quy luật chung nhất của quá trình phát triển.

– *Phương pháp lịch sử*: do học thuyết kinh tế chỉ ra đời trong một hoàn cảnh lịch sử nhất định, nên việc nghiên cứu và đánh giá ý nghĩa của mỗi học thuyết kinh tế phải gắn với điều kiện lịch sử cụ thể mà nó phát sinh, phát triển. Sử dụng phương pháp này, khoa học lịch sử mới có thể thực hiện được tốt nhất nhiệm vụ phản ánh trung thực, khách quan lịch sử ra đời và phát triển của các học thuyết kinh tế.

– *Phương pháp phê phán, phân tích và tổng hợp*. Sử dụng phương pháp này, cách tiếp cận của chúng tôi là vấn đề chọn lựa nhưng với mong muốn không làm giảm bớt tầm quan trọng của những vấn đề khác. Trên cơ sở đó, xác định rõ thành tựu, hạn chế, tính kế thừa, phát triển, đánh giá công lao của các nhà kinh tế trong các trường phái.

– *Phương pháp tiếp cận có hệ thống*: theo dõi quá trình phát sinh, phát triển của các phạm trù, quy luật kinh tế của các trường phái; ảnh hưởng của chúng tới sự phát triển kinh tế – xã hội.

III– Ý NGHĨA CỦA VIỆC NGHIÊN CỨU MÔN LỊCH SỬ CÁC HỌC THUYẾT KINH TẾ

Việc nghiên cứu môn *Lịch sử học thuyết kinh tế* trong chương trình đào tạo ở các trường đại học và cao đẳng cũng như đối với những người quan tâm nghiên cứu những vấn đề về khoa học kinh tế, có ý nghĩa rất quan trọng, nhất là trong giai đoạn hiện nay, khi mà nền kinh tế nước ta đang tham gia vào quá trình hội nhập kinh tế toàn cầu.

Nghiên cứu lịch sử học thuyết kinh tế một cách nghiêm túc, bằng phương pháp tư duy khoa học kết hợp với việc xem xét những quan điểm kinh tế có tính hệ thống gắn với từng thời kỳ lịch sử cụ thể sẽ giúp chúng ta hiểu được điều kiện ra đời, đặc điểm, nội dung và ý nghĩa của mỗi học thuyết kinh tế. Đồng thời, nghiên cứu lịch sử học thuyết kinh tế còn giúp người học có những kiến thức để hiểu các khoa học kinh tế khác.

TÓM TẮT CHƯƠNG 1

Trong đời sống xã hội đã và đang tồn tại không ít quan điểm khác nhau trong việc giải thích các phạm trù, quy luật kinh tế cũng như các hiện tượng và quá trình kinh tế khách quan xảy ra. Đối tượng nghiên cứu của lịch sử các học thuyết kinh tế là hệ thống các quan điểm kinh tế của các giai cấp, các trường phái trong các hình thái kinh tế – xã hội gắn với các giai đoạn lịch sử cụ thể. Để thực hiện việc nghiên cứu này, lịch sử các học thuyết kinh tế sử dụng các phương pháp về chủ nghĩa duy vật biện chứng, phương pháp lịch sử, phương pháp phân tích, tổng hợp và tiếp cận có hệ thống trong phân tích, đánh giá mỗi học thuyết kinh tế.

Do nội dung tri thức là khái quát và tổng hợp các thành quả về quan điểm kinh tế của nhân loại từ trước đến nay, nên việc nghiên cứu lịch sử các học thuyết kinh tế có ý nghĩa quan trọng trong nhận thức lý luận, phương pháp luận và trong hoạt động thực tiễn. Ngày nay, chúng ta có thể nhận thức và cải tạo hiện thực khách quan qua các bài học lịch sử.